

gospodarske, obertnijske in národske.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti. sicer 1 fl. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 23. aprila 1856.

Kako teleta pitati ali debeliti.

Spisal prof. dr. Haubner.

Ravno tiste vodila, ktere veljajo pri pitanju vsake druge živine, veljajo tudi za teleta. Dovelj tečne klaje zraven pa lahko prebavljive naj se jim daje: to je prvo; — drugo pa je, naj se v hlevu tako ravna, da ne zgubljajo moči. Se vé, da se mora sicer tudi še za njih zdravje skrbeti.

Kar prvič tedaj zadeva živež (hrano) telet, je sladko mleko jim najbolja in najtečnija hrana, izperva izpod lastne matere, pozneje tudi od družih krav. Povsod kodar pitajo teleta na posebno izverstno vižo, jih pitajo s sladkim mlekom. Naj naravnije in najpripravniše je, ako tele samo sesá; izperva ima mleka zadosti izpod svoje matere, pozneje mu ga je pa treba še od druge. Ako pa tele ne sesá in se mu drugega mleka izpod krave piti daje, je treba paziti na gori rečene vodila. Tù in tam ubijajo zjutrej in zvečer sirovo jajce v mleko ali ga teletu naravnost v gobcu zmečkajo. To pitanje je predrago in se za tega voljo zlo opuša.

Ker se mleko, sirovo maslo in sir lahko prodajajo, so jeli gospodarji mleko spod krave za pitanje telet namestovali z mnogotero drugo hrano. Nikdar pa ni teleče meso tako dobro in okusno kakor po mleku. In če se že druga klaja namestuje, naj se saj nikoli pred kakor v 3. ali 4. tednu ne zgodi, še bolje je pa v 5. ali 6. tednu. — Namesto čistega mleka jim dajejo posnetega in pinjenega, in pa jim kuhajo lanéno seme, lanéno moko, ječmenovo moko, turšično moko, štirko itd. in dajejo vmes. Z velikim pridom jim dajejo nekteri gospodarji kakega dobrega olja (lanénega ali laškega) ali kake masti, vsaki dan po več lotov. Olje ali mast namestujete maslo (puter) v posnetem ali pinjenem mleku. Terde klaje kakor sena, slame, zobanja jim pravi gospodar nikoli ne daje, ker za telečji želodec je ta klaja težko prebavljiva in tudi premalo redí; da teleta ne morejo po nji segati, jim privežejo torbo okoli gobca.

Hrana se daje teletom vsaki dan v določenih urah, večidel trikrat, pa tudi štirikrat na dan; koliko pa vsakrat, to se ravna po velikosti teleta in kakor rado je in dobro prebavlja. Če več mleka mlado popije na dan, toliko hitreje se spita in toliko bolje se splačajo stroški; navadna mera na dan je izperva 3 do 5 bokalov in tako naprej do 8 in še več.

Hlev mora biti gorák (pa ne soparen), ne presvitel, in dobro nastlan; prostora naj ima tele toliko, da se prosto giblje, pa se vendar preveč ne shodi, ker mu to moč jemlje. Na Holandskem imajo teleta v takih zagrajah, da imajo le prostor stati in ležati; zadej je zagraja z latami tako narejena, da blato in scavnica skozi morete.

Naj krajši čas, da se tele spita, je 7 do 8 tednov, navadni čas pa 12 do 15 tednov, redkokterikrat 20 tednov. Tele zraste 140 do 180, pozneje 200 do 300 in nazadnje celó 350 do 400 funtov težko.

Tako teleta pitati pa se splača le tam, kjer ljudje ceno pitanega teleta spoznajo in ga po ti ceni tudi plačajo. Kjer ni tako, bo gospodar tudi naj bolje storil, ako bo tele kmali prodal in ga ne deržal čez 3 ali 4 tedne.

Rastlina.

Spisal Janez Tušek na Dunaji.

(Dalje.)

Marsiktera prevneta glavica je to prikazen premišljevanje izustila: tukaj je meja rastlinstva in živalstva, na kateri vidimo rastlino, ko ravno spreminja se v žival. Duh, ki v nji prebiva, je tesne verige raztergal in dvignil se na visočej stopnjo popolnosti. Z minulo mladostjo zgine mu tudi prejšina navdušenost in on se potem spet pohlevno skriva pod rastlinsko odejo. Rastlinska kal je spet to postala kar je bila njegova mati.

Drugi so bili pa bolj pametni, in so si mislili: res, da je težko tù razločiti rastline od žival, pa v prihodnje se bo gotovo pokazalo, da so vse te prikazni le nasledki naravnih moči, da vse to gibanje nima nič živalskega na sebi; ker se te stvarice le na eno stran verté in kar nič občutka ne kažejo, ker terčijo v vsako reč, ki jim je na poti. Njim podobne živalice pa se dobro znajo ogibati neprijetnim rečem.

Marsiktera mikavna prikazen, ktero nahajamo pri mnogih rastlinah, pri gleni, praprotnu, bi bila tukaj na prostoru, pa naj bo dovolj sam ta izgled, dokazati, da gibanje ni obče veljaven razloček med rastlinstvom in živalstvom.

Zdaj niso naravoslovci vedili, kaj bi bilo početi, ker sta usta in gibanje zgubila razločivno veljavo. Išimo torej drugi bolj veljaven razloček!

Kakor dolgo so le to gibanje rastlinskih stvari poznali, pa še udov ne, ki vzrokujejo gibanje, so mislili, da so narava in lastnosti gibavnih organov razločivne. Nepopolne živali, proti katerim je pika nad čerko i velika kakor slon, se gibljejo s pomočjo majhnih obervic, ki njih kožo pokrivajo. Take obervice ima tudi človek v nosu, ktere brez človeške volje in še celó nekaj časa po smerti neizrečeno hitro migajo. Pa ko so zapazili, da se začetne rastlinske kalí z ravno takimi obervicami gibljejo, je tudi ta razloček zgrudil se v nič.

Zdaj je ostala še občutljivost. Rastline pa saj ne čutijo nič; to lastnost imajo gotovo le živali! Prav resnično je, da so rastline brez občutka, pa išemo ga tudi pri marsikteri živali zastoj. — Občutljivo imenujemo stvar, ki beži pred neprijetnostmi in kateri ni vse eno, če je v temi ali na svetlem. Kteri stvari pa stiskanje, elektrika, luč in tema, merzlota in gorkota nič ne dé, take gotovo ne moremo imenovati občutljive, in vendar je veliko gotovih živalic, in še celó z ustmi in želodcom obdarovanih, ki vsega tega kar nič ne čutijo. Pri večjih živalih sicer ne bomo skušali po ti poti prepričati se od njih občutljivosti, ampak bomo iskali čutnic; pri tako nepopolnih in majhnih stvaricah je pa to nemogoče, ker je celo truplo le mehurček s tekočino napolnjen, brez posebnih organov, tedaj tudi brez čutnic. Tedaj se smé terditi od občutljive stvari, da je žival, pa od neobčutljive še ne, da je rastlina. —

Ali tedaj ni nobene meje med rastlinstvom in živalstvom? Skorej je podoba, da ne. Po zmiraj natanjčnejših preiskavah se je vse, kar so učeni poprej postavili v razloček, neveljavno skazalo in po sedanjí vednosti bi znalo le sledeče v gotov razloček biti.